

Formació, eina de futur

Juanjo Sánchez

Gabriel Moyà està convençut que la Universitat ha d'oferir un ambient exemplaritzant a tot el col·lectiu universitari, perquè les solucions que emanin de la institució acadèmica puguin ser aplicades posteriorment a l'àmbit social i quotidià. Per això, aquest ecòleg creu que les universitats han de fer un esforç per ampliar la presència de les assignatures de medi ambient a totes les llicenciatures. El vicerector d'Infraestructures i Medi Ambient de la UIB aposta perquè les universitats ajudin el sector del medi ambient a passar de l'avui dominant primera generació d'empreses i productes que operen al final del cicle de vida, a la segona i tercera generacions, on empreses i productes estiguin dissenyats des del principi del cicle de vida per reduir l'impacte ambiental.

-Cada vegada més, el món financer i empresarial mostren una cara verda, almenys un cert compromís amb el medi ambient. Creu vostè que aquesta actitud respon més que res a una estratègia simplement comercial, o al contrari creu que ja comença a haver-hi una certa sensibilització ambiental dins la gestió?

-No sé si és bo que la comercialització d'un producte es presenti com a verd si realment al darrere no hi ha res més. Perquè clar, quan un promet una cosa o intenta vendre un producte, si després el comprador s'adona que l'enganyen, després el que fa és rebutjar aquest producte. Per tant, jo crec que no és bo vendre una cosa com a verda i després que la gent s'adoni que no ho és, perquè això pot produir l'efecte contrari al pretès.

CERTIFICACIÓ

-En qualsevol cas, veiem ja que moltes estratègies de venda van per aquí, pel respecte al medi ambient i tot allò que és "verd", potser precisament perquè la societat ho reclama?

-Bé, pens també que tot allò que s'anomena ecològic, el que és verd, el que és sostenible, està una mica de moda. Per tant, jo faria en principi una espècie de correcció o de depuració de moltes de les actuacions o activitats que es venen com a "verdes", perquè finalment a vegades no és més que aquest tel que se li posa per vendre més bé els productes i res més. Per tant, hi ha una feina d'investigació per diferenciar allò que realment és sostenible i respectuós amb el medi del que només és aparença. El meu punt de partida potser és una mica exigent. Jo de formació som ecòleg, som llicenciat en biologia, i la meva especialitat és l'ecologia i, clar, moltes vegades t'adones que l'ecologia no és exactament el mateix que allò que ens volen vendre com a "ecològic". En una paraula, trob que hi ha un component de falsedat en tot el que és vol ven-

dre com a sostenible i mediambiental correcte. I, efectivament, hi ha totes unes avaluacions, unes valoracions, hi ha una sèrie de certificacions, com per exemple la ISO 1401, que poden servir de quantificació per garantir quina activitat és realment respectuosa amb el medi, i d'això sí que es pot extreure un valor. Però, mentre no existeixi aquesta quantificació, aquestes certificacions, jo crec que no es pot dir que en tal o qual producte o activitat hi hagi un veritable compromís cap al medi ambient. Sense una certificació hi ha un component més de propaganda que no de realitat.

-Avui en dia veiem com se'ns venen grans obres públiques, com per exemple autopistes, amb la marca de ser respectuoses amb el medi ambient. Són correctes aquests eslògans?

-Moltes vegades el missatge és per amagar impactes, per intentar dissimular impactes ambientals. A mi em costa molt pensar que darrere una autopista o una urbanització pugui haver-hi un component ecològic de sostenibilitat real. Tota actuació que comprometi recursos com poden ser el territori, l'energia o l'aigua difícilment, encara que se'ls renti la cara i s'intenti vendre-les com a solucions ambientals, poden ser catalogades d'ambientalment respectuoses. Diferent és quan es tracta de recuperar determinats impactes, com per exemple el d'una pedrera. Quan acaba el seu període d'explotació, després es fa una actuació de recuperació sobre aquestes zones i aquí sí que hi ha una feina ambiental, encara que pugui ser discutible l'activitat anterior efectuada a la pedrera.

VALORS AMBIENTALS

-Els compromisos de respecte pel medi ambient de les empreses, s'han d'impulsar des del poder polític o des de la mateixa societat com a consumidors?

-Els coneixements sobre els grans problemes mediambientals, crec que és absolutament necessari. Sense aquest compromís, difícilment la societat humana pot avançar, s'ha de produir aquest compromís amb el medi ambient. Jo som particularment pessimista en molts d'aspectes, com per exemple quant a l'esgotament dels recursos naturals, com els combustibles fòssils o l'aigua. Per assolir una consciència respectuosa amb el medi natural, els primers que han d'agafar la iniciativa són els polítics, no diguem les empreses, però evidentment els primers són els polítics.

-On és millor la gestió ambiental, a l'administració pública o a l'empresa privada?

-Jo crec que a l'administració pública. Concretament a la Universitat de les Illes Balears, es fa un esforç molt gran per introduir aquests valors ambientals, aquests valors de sostenibilitat. Conec poc l'empresa privada, però possiblement algunes sí que ja fan feina seriosament en aquest camp, encara que moltes altres no. Jo crec que a l'empresa privada, són les grans empreses les que tenen una mica més assumida la qüestió ambiental i potser que entre les empreses petites aquesta consciència encara no estigui molt estesa.

COMPROMÍS UNIVERSITARI

-En quina línia fa feina la Universitat per aconseguir un compromís ambiental com a institució educativa pública?

-Actualment existeixen codis de conducta i d'ètica ambiental, que en el cas de les universitats és un tema que moltes desenvolupen encara. Precisament, la UIB hi pren part, ja que s'ha sumat a diverses declaracions de les universitats sobre sostenibilitat, com la Declaració de les Universitats sobre Compra Verda. Aquesta declaració de les universitats sobre compra verda, per exemple, aposta per la inclusió de criteris ambientals en la compra de productes i en la contractació de serveis. Això significa integrar el component ambiental en la presa de decisions a tots els àmbits de la institució universitària. La compra verda és un potent instrument per reduir l'impacte ambiental de l'activitat a la universitat i fins i tot per reduir la despesa econòmica global. Ara per ara, l'adopció de la compra verda per part de les universitats significa assumir un paper exemplar per a altres administracions públiques i la societat en general. També l'any 1997, el Claustre de la Universitat va aprovar un codi de conducta ambiental de dotze punts i podríem dir que va ser el punt de

partida de la política ambiental que de llavors ençà ha estat una constant dins el govern de la nostra universitat. De fet, l'any 1999 es va crear un vicerectorat de medi ambient que ha tingut com a objectiu dur aquells temes relacionats amb la sostenibilitat als edificis, a la gestió eficient de l'aigua, a la gestió eficient de l'energia, a la gestió dels residus... També, en el cas concret de la Universitat de les Illes Balears, des del meu punt de vista ha estat molt important la modificació del Pla especial, el pla urbanístic, del campus de la carretera de Valldemossa.

-Què es fa des de la Universitat per difondre els valors de responsabilitat ambiental?

-Miri, jo crec que la UIB té una responsabilitat tremenda en molts d'aspectes de l'educació, però quant al medi ambient crec que a la universitat se li ha d'exigir molt més que a qualsevol altra institució pública, perquè precisament la universitat té com a missió formar les persones que en un futur ocuparan els càrrecs de responsabilitat de la societat i, per tant, aquesta gent, juntament amb la seva formació diríem docent, específica, la carrera que estudia, i amb els temes de recerca també específics, ha d'adquirir altres coneixements, i precisament els coneixements relacionats amb la sostenibilitat i el medi ambient són fonamentals. De fet, hi ha algunes universitats que ja inclouen en tots els seus plans d'estudis assignatures relatives al medi ambient. Per exemple, un cas concret és el de la Universitat Politècnica de Catalunya, que té un currículum ambiental que fa que totes les carreres tècniques, enginyeries, arquitectures, etc., tinguin unes assignatures relacionades amb el medi ambient. Jo crec que aquesta és una pràctica que s'hauria d'imposar per tot. Ara, a la nostra universitat i moltes altres, les llicenciatures que

"A la universitat se li ha d'exigir molt més que a qualsevol altra institució pública, perquè la universitat té la missió de formar les persones que en un futur ocuparan els càrrecs de responsabilitat de la societat"

Gabriel Moyà Niell neix a Sineu l'any 1949. Llicenciat en biologia per la Universitat de Barcelona l'any 1974, es va doctorar el 1981 per la Universitat de Palma de Mallorca amb la tesi Estudio limnológico de los embalses de la Sierra Norte de Mallorca: el embalse de Cúber, per la qual també va rebre el premi extraordinari de doctorat i Premi Ciutat de Palma d'Investigació l'any 1976. Professor de la Universitat de les Illes Balears des del 1974, és titular d'ecologia a la UIB des del 1985 i va ser vicedegà de la Facultat de Ciències entre el 1995 i el 1999. Des del juny del 1999 és vicerector d'Infraestructures i Medi Ambient de la UIB. Gabriel Moyà també pertany a l'IMEDEA (Institut de Estudis de la Mediterrànea). Especialista en ecologia aquàtica, la tasca de recerca de Gabriel Moyà se centra en els ecosistemes aquàtics continentals i marins de les Balears, tot incidint en diferents aspectes de la producció, la qualitat de l'aigua i en els processos de depuració. Té publicats un centenar de treballs d'investigació a revistes nacionals i internacionals especialitzades en ecologia aquàtica. Soci fundador de la Sociedad Española de Limnología (AEL) (1981), pertany a la Societat Catalana de Biologia (SCB), a la Societat Catalana d'Història Natural (SCHN), a la Societat Internacional de Limnologia (SIL) i a la American Society of Limnology and Oceanography (ASLO).

més incideixen sobre el medi ambient són les de ciències ambientals, les de medi ambient, les carreres de pedagogia que tenen a veure amb l'especialitat d'educació ambiental, però això és poc, això s'hauria d'estendre a la major part de les llicenciatures.

Què feim des de la universitat?, jo crec que feim tot el que s'ha de fer des del principi, des de tenir cura la recollida selectiva, el reciclatge o tenir cura d'aspectes de gestió eficient de l'aigua. Aquí, a aquesta universitat, som pioners en la gestió de l'aigua, ja que depuram un percentatge molt alt de les aigües brutes del campus i les reaprofitam. De fet, en els nous edificis es fan servir les aigües grises, que es tornen a reciclar i a aprofitar, també es fa la recollida

de l'aigua de pluja. En aquest sentit, la política del campus en matèria d'aigua és capdavantera. A un moment donat vàrem deixar de regar pràcticament tota la gespa del

campus i la vàrem substituir per un altre tipus de vegetació que no requereix tanta d'aigua. Tot això, quins efectes ha de tenir en els estudiants?, doncs que s'adonin que es poden dur a la pràctica, tant en la vida quotidiana i en la vida d'una institució com la universitat, aquests bons costums ambientals.

Universitat i medi ambient

El vicerector d'Infraestructures i Medi Ambient de la UIB, Gabriel Moyà, no es cansa de ressaltar l'important paper de la universitat en el desenvolupament de les bones pràctiques de gestió ambiental. Per això, "les universitats, cada dia més, defineixen polítiques pròpies de gestió ambiental", amb actuacions concretes, explica Moyà, qui també destaca que "el progrés en aquest camp és essencial, perquè les universitats han d'oferir un ambient exemplaritzant per a tot el col·lectiu universitari, en particular per als seus estudiants, i també per al conjunt de la societat, per mostrar, sempre que sigui possible, solucions que puguin ser traspassades fora de l'àmbit universitari".

Segons Gabriel Moyà, "la demanda de professionals des de l'empresa o l'Administració s'orienta cap a persones amb una formació que les faci polivalents", però per aconseguir això "la qualitat de l'oferta d'ensenyança existent s'ha de millorar, sobretot en el desenvolupament d'habilitats". En aquest sentit, l'expert creu que "una eina important per completar aquesta formació són els projectes o pràctiques en empreses o institucions". "Els coneixements ambientals no són privatis de les universitats. Les empreses, les administracions i altres entitats en posseeixen i la millor manera de resoldre els problemes ambientals és compartir aquests coneixements i treballar de forma sinèrgica", afirma Moyà, que també opina que "cal una major implicació d'empreses i administracions en la innovació".

En definitiva, Gabriel Moyà defensa la idea que "les universitats han d'ajudar el sector del medi ambient a passar de l'avui dominant primera generació d'empreses i productes que operen al final del cicle de vida, a la segona generació (empreses i productes que representen tecnologies netes tot operant sobre el procés de producció) i a la tercera generació (empreses i productes dissenyats des de l'inici del cicle de vida per reduir l'impacte)".

FUNDACIÓ UNIVERSITAT EMPRESA

-La Fundació Universitat-Empresa de les Illes Balears, en aquest sentit, quin paper hi juga?

-Aquí hi ha una qüestió molt interessant, i és que els assumptes relacionats amb el medi ambient, com li he dit abans, inicialment eren preocupació dels que ens ocupàvem de fer feina de camp, d'estudiar ecologia i tot això. Però, progressivament, cada dia que passa l'àmbit del medi ambient dins la Universitat ha agafat més importància. Dins la Fundació Universitat Empresa s'ha realitzat un projecte anomenat Estudis

"La UIB pren part en la Declaració de les Universitats sobre Compra Verda, que aposta per la inclusió de criteris ambientals en la compra de productes i en la contractació de serveis"

de necessitats formatives en matèria de gestió mediambiental de les empreses de Balears, que vaig codirigir amb Jaume Sureda, que és catedràtic de pedagogia ambiental de la UIB. Aquest treball tenia com a objectiu bàsic acostar les activitats que feien les empreses de Balears amb relació al medi ambient i donar-les a conèixer, i després fer una política educacional per introduir aquests conceptes de sostenibilitat i de gestió ambiental dins les empreses.

-Supòs que arran de l'avaluació d'aquestes necessitats han sorgit iniciatives com els màsters de gestió empresarial de la Fundació Universitat Empresa, on els conceptes de qualitat i medi ambient estan estretament lligats.

-És que jo crec que, tal i com està la situació avui en dia en l'àmbit de la problemàtica ambiental, no es pot fer una gestió de qualitat si no es considera el medi ambient. Vull dir que avui qualsevol activitat, qualsevol gestió, ja sigui empresarial o de sistemes naturals, al final ha de tenir un component ambiental que és fonamental. Si es vol fer una gestió de qualitat a tots els nivells, s'ha d'assolir aquest compromís de bona gestió ambiental. Crec que aplegar qualitat i medi ambient és una bona manera d'aconseguir l'excel·lència empresarial.

"Sense una certificació no es pot dir que un producte o activitat tenguí un veritable compromís cap al medi ambient"

TURISME

-La principal indústria de les Illes Balears és la turística i depèn força de l'entorn ambiental, de la seva bona conservació. Creu que els empresaris turístics s'han adonat ja plenament de la necessitat de preservar el marc ecològic on es desenvolupa aquesta indústria?

-La meua opinió és que s'han adonat o s'adonen tard, perquè si s'haguessin adonat abans, si haguessin tengut aquesta perspectiva, no s'haurien fet aquestes actuacions sobre el territori que s'han fet, actuacions que són autèntiques barbaritats, de colonització del litoral, amb un evident perjudici per a la mateixa indústria turística. És a dir, tens platges d'on se'n va l'arena, tens aigües contaminades i amb problemes de proliferació d'algues, fons marins que no es veuen, però que segurament estan alterats, que són una bomba de rellotgeria que en un moment donat et poden donar greus problemes a l'aigua. Crec que val més tard que mai, però consider que ens hem adonat una mica tard.

Ara bé, sempre es poden fer polítiques de rectificació, que no sé com funcionarien. És clar que tornar a la situació en què érem abans, la Mallorca de fa quinze, vint o trenta anys, és impossible. El que passa és que s'ha de procurar conservar el que tenim i intentar recuperar progressivament el que està alterat. I això implica investigació sobre les aigües del litoral, investigació sobre zones degradades.

-Algunes iniciatives que compten amb el suport dels empresaris, com ara la Targeta Verda, què li semblen com a gest vers un compromís social ambiental i de sostenibilitat?

-No sé si és una iniciativa òptima, tampoc no crec que solucioni els problemes ambientals. Ara, sí li diré que qualsevol cosa que es faci és positiva. No crec que amb la Targeta Verda es pugui fer molta de cosa però, bé, si com a mínim hi ha aquesta voluntat, això està bé.

Codi de conducta ambiental

Compromís de la UIB amb el medi ambient

(Aprovat pel Claustre de la Universitat de les Illes Balears el desembre del 1997)

La Universitat de les Illes Balears, conscient de la seva responsabilitat en el manteniment d'un medi ambient adient al desenvolupament de la persona, conscient de l'efecte multiplicador dels seus actes com a mirall de la societat i difusora de coneixements i valors, conscient de les repercussions negatives que el seu funcionament pot tenir sobre el medi ambient, i conscient que la preservació del medi ambient s'aconsegueix a través d'una ètica ambiental solidària amb tots els pobles del món, mitjançant la cultura de l'austeritat, evitant l'ús banal dels recursos, i mitjançant la conservació dels hàbitats naturals, declara el seu compromís amb la conservació del medi ambient, i per això creu necessària l'adopció d'un codi de conducta ambiental, el qual es concreta en els punts següents:

1. Promoure la responsabilitat individual i col·lectiva de la comunitat universitària envers la conservació del medi ambient, i posar al seu abast la formació necessària per poder desenvolupar les seves activitats i professions, actuals i futures, d'una forma coherent amb la conservació de la natura.
2. Garantir que les activitats que es desenvolupen a la UIB siguin respectuoses amb el medi ambient, minimitzant els efectes que el pertorbin, tot integrant política i gestió ambiental en cadascun dels àmbits de la Universitat, de forma que el funcionament de la UIB pugui ser model de gestió i pràctiques ambientalment correctes.
3. Proporcionar unes condicions de treball segures i saludables per a tota la comunitat universitària.
4. Conservar els hàbitats naturals, la flora i la fauna en el marc del campus, i promoure i donar suport a accions per a la protecció de la naturalesa que es desenvolupin tant a escala local com global.
5. Minimitzar i optimitzar el consum d'energia i substituir, on sigui possible, energies fòssils per renovables. Així mateix, reduir la contribució de la UIB als problemes ambientals globals, com són els derivats de les emissions de CO₂ i d'altres gasos responsables de l'efecte hivernacle i del forat de la capa d'ozó.
6. Promoure la minimització del consum de recursos, mitjançant polítiques serioses d'estalvi, i afavorir l'ús de materials reutilitzables, ecològics, reciclats i els etiquetats amb el segell de comerç just i solidari.
7. Minimitzar el consum d'aigua, adoptant polítiques d'estalvi i de reutilització en les pròpies instal·lacions.
8. Evitar l'ús innecessari de productes químics i radioactius, limitar la seva aplicació als nivells imprescindibles i prendre totes les mesures necessàries perquè el seu ús no suposi un risc per a la salut pública i dels ecosistemes.
9. Evitar l'ús innecessari d'animals d'experimentació i estalviar-los el sofriment innecessari.
10. Desenvolupar una gestió eficient dels residus, de forma que se'n generi el mínim volum i que la seva eliminació es faci de forma segura i adequada.
11. Afavorir el transport públic i un millor ús del privat, promovent actuacions per facilitar els desplaçaments dels vianants, l'ús de la bicicleta i l'accessibilitat als disminuïts.
12. Promoure que la comunitat universitària sigui conscient, i actui conscientment, sobre els riscos inherents a la investigació. Al mateix temps, fomentar la investigació sobre temes que afecten directament i indirectament el medi ambient.